

КРУСЯН Р. А.,
аспірант кафедри організації судових
та правоохоронних органів
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 340.1

СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЕТАПІВ РЕФОРМУВАННЯ

Статтю присвячено характеристиці етапів створення й реформування судової влади в Україні. Проаналізовано наукові підходи та надано авторське визначення судової влади з виокремленням її особливих характеристик. Визначено, що процес створення судової влади як незалежної гілки державної влади починається з відродження України як суверенної, незалежної держави. Подальше реформування судової влади відбувається поетапно. Сучасний етап реформування судової влади починається з конституційних перетворень, обумовлених важливими подіями соціально-політичного характеру, та здійснюється в контексті повного перезавантаження публічної влади й докорінних змін у системі правосуддя. Проаналізовано проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 р. № 3524 та зроблено висновок, що метою запропонованих змін є вдосконалення конституційних основ правосуддя для забезпечення кожному громадянину права на справедливий судовий розгляд його справи незалежним і неупередженим судом у визначені терміни на основі принципу верховенства права, що сприятиме реалізації подальшої судової реформи в Україні відповідно до європейських стандартів та відновленню довіри громадян до судової влади.

Ключові слова: Конституція України, судова влада, реформа судової влади, етапи реформування, суди, судова система, правосуддя.

Статья посвящена характеристике этапов создания и реформирования судебной власти в Украине. Проанализированы научные подходы и дано авторское определение судебной власти с выделением ее особых характеристик. Определено, что процесс создания судебной власти как независимой ветви государственной власти начинается с возрождением Украины как суверенного, независимого государства. Последующее реформирование судебной власти происходит поэтапно. Современный этап реформирования судебной власти начинается с конституционных преобразований, обусловленных важными событиями социально-политического характера, и осуществляется в контексте полной перезагрузки публичной власти и коренных изменений в системе правосудия. Проанализирован проект Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» от 25 ноября 2015 г. № 3524 и сделан вывод, что целью предложенных изменений является совершенствование конституционных основ правосудия для обеспечения каждому гражданину права на справедливое судебное разбирательство дела независимым и беспристрастным судом в определенные сроки на основе принципа верховенства права, что будет способствовать реализации дальнейшей судебной реформы в Украине в соответствии с европейскими стандартами и восстановлению доверия граждан к судебной власти.

Ключевые слова: Конституция Украины, судебная власть, реформа судебной власти, этапы реформирования, суды, судебная система, правосудие.

The article is devoted to the description of the stages of reforming of judicial power in Ukraine. The author analyzes scientific approaches and gives his own definition of the judiciary and distinguishing its specific characteristics. It is determined that the process of establishing the judiciary as an independent branch of power began with the revival of Ukraine as a sovereign, independent state. Further reform of the judiciary takes place gradually. The current stage of reform of the judiciary begins with constitutional reforms that were caused by important events of social and political nature and carried out in the context of a complete reboot of public power and fundamental changes in the justice system. Analyzed the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Constitution of Ukraine (regarding justice)” on November 25, 2015 № 3524 and concluded that the purpose of the proposed changes is to improve the constitutional foundations of justice for every citizen the right to a fair trial before an independent and impartial the court within a specified time based on the rule of law, which will contribute to the further implementation of judicial reform in Ukraine in accordance with European standards and the restoration of public confidence in the judiciary.

Key words: *Constitution of Ukraine, judicial power, reform of the judiciary, stages of reform, judicial system, justice.*

Вступ. З моменту проголошення незалежності України відбувається перманентний процес реформування судової системи з метою модернізації судової влади. Адже судова влада в умовах сучасної демократії набуває певних особливостей, які пов’язані з тим, що вона має існувати й відбуватись в інтересах права, а саме його верховенства, та для захисту справедливості. Зокрема, у п. 40 Висновку Консультативної ради європейських суддів «Судова влада та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії» від 16 жовтня 2015 р. № 18(2015) зазначено: «Судова влада як одна з трьох гілок влади держави несе відповідальність перед народом, якому вона служить. Відповідно, для судової, як і для інших видів влади держави, пріоритетним завжди має бути інтерес суспільства, оскільки це основна цінність» [1].

Постановка завдання. Конституційна модернізація судової влади в Україні, яка є актуальною, має ґрунтуватись на розумінні її сутності, змісту та ролі в процесі розвитку правової й демократичної державності.

Однак, незважаючи на істотний у кількісному вимірі доробок щодо теорії судової влади, є підстави констатувати, що в теоретико-правовій доктрині відсутня єдина, злагоджена позиція щодо визначення сутності, змісту й відповідного уніфікованого поняття судової влади.

Результати дослідження. Системний аналіз наукових підходів щодо дефініювання судової влади дає можливість визначити, що найбільш поширеним є підхід ототожнення судової влади із системою органів правосуддя. Зокрема, такий підхід до визначення судової влади знайшов втілення в одному з перших документів щодо реформування судової системи – Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 р. Зокрема, у ній вказувалось: «Судова влада – система незалежних судів, які в порядку, визначеному законом, здійснюють правосуддя. Суди мають владні повноваження для поновлення порушеного права й справедливості» [2].

Проте помилково зводити владу до системи органів – судів. Адже влада – це не орган чи посадова особа, а те, що вони можуть і спроможні зробити. Суд або суддя є лише органом, який опосередковує, виражає судову владу, первинним джерелом якої є народ.

Зміст судової влади через специфіку владних повноважень судових органів і форму судової діяльності розглядає В.Д. Бринцев, визначаючи судову владу як законну діяльність усіх ланок судової системи щодо забезпечення й реалізації конституційного, господарського, кримінального, адміністративного та цивільного правосуддя [3, с. 25–36].

Вважаємо, що такий «функціональний» підхід щодо визначення судової влади також є спірним, адже в цьому разі відбувається фактичне ототожнення судової влади з правосуддям, яке є однією з декількох функцій судової влади, проте вони не тотожні.

Поширеним у сучасній правовій науці є підхід до визначення сутності й змісту судової влади в контексті теорії та практики поділу державної влади на три самостійні гілки: законодавчу, виконавчу й судову (ч. 1 ст. 6 Конституції України). Наприклад, як різновид державної влади, що є системою державних органів, які покликані здійснювати правосуддя в Україні, розглядає судову владу Н.С. Юзікова [4, с. 29].

Узагальнюючи наведене та ґрунтуючись на концептуальних положеннях теорії сучасного державотворення, вважаємо обґрунтованим висновок, що судова влада за своєю природою є державною владою, яка має відповідні властивості, притаманні державній владі як виду публічної влади. Водночас для судової влади характерні специфічні ознаки, що відрізняють її від інших гілок державної влади. Специфіка судової влади визначається особливою процедурою, процесуальною формою здійснення її повноважень. Крім того, судова влада вирізняється особливим статусом і режимом діяльності її посадових осіб – суддів, які здійснюють цю владу. Специфічною ознакою судової влади є також особлива система контролю за її діяльністю, який може бути лише правовим і таким, що виключає будь-яку можливість втручання у відправлення правосуддя з боку інших гілок державної влади. Особливістю судової влади є особливий порядок формування її кадрового складу. Крім того, судову владу відрізняє особливий характер, як правило, інцидентний.

Вважаємо, що саме таке визначення природи та специфічних особливостей судової влади має інструментально-методологічне значення щодо здійснення наукового аналізу процесів формування й подальшого реформування судової влади в сучасній Україні. Реформування судової влади в Україні відбувається постійно, поетапно з моменту відродження України як незалежної, суверенної держави, тобто з початку 1990-х рр. Так, у контексті першого етапу конституційної реформи в Україні, тобто із часу перших змін до Конституції України 1978 р. (зокрема, Закону УРСР «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 27 жовтня 1989 р.), починається процес створення судової влади в Україні як незалежної гілки державної влади в системі поділу влади в демократичному суспільстві. Активізується цей процес після прийняття Декларації про державний суверенітет України та Акта проголошення незалежності України, що обумовили необхідність проведення глибокої й системної судово-правової реформи.

Аналіз одного з перших документів, спрямованих на проведення цієї реформи, а саме Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28 квітня 1992 р. [5] (далі – Концепція 1992 р.), дає можливість зазначити, що першочерговим завданням була необхідність формування незалежної, дієздатної, ефективної судової влади. Адже в першому розділі Концепції 1992 р. «Умови і фактори, що впливають на необхідність проведення судово-правової реформи» вказано, що необхідність судово-правової реформи обумовлюється також тим, що «суд не мав влади, а влада безконтрольно користувалася судом». При цьому стверджувалось: «Головною метою судово-правової реформи й формування незалежної судової влади є перебудова судової системи, створення нового законодавства, удосконалення форм судочинства».

Окремий розділ Концепції 1992 р. присвячено формуванню судової влади (розділ III «Формування судової влади»). У ньому закладено концептуальні тези щодо визначення судової влади. Так, констатувалося: «Суди мають владні повноваження для відновлення порушеного права й справедливості».

Однак Концепція 1992 р. значною мірою залишилась нереалізованою. Так, нею передбачалось на другому етапі, крім створення Конституційного Суду України, адміністративних судів і системи загальних судів, «запровадження організаційних структур зі спеціалізації здійснення правосуддя в Україні, створення <...> судів із розгляду сімейних справ, у справах неповнолітніх», що не було реалізовано на практиці. Не були реалізовані також положення щодо нормативно-правового забезпечення судової системи. З прийняттям Конституції України реформа за Концепцією 1992 р. втратила актуальність у зв'язку з її невідповідністю Основному Закону України.

У Заяві VIII позачергового з'їзду суддів України «Про концептуальні засади подальшого здійснення судової реформи в Україні» від 7 грудня 2007 р. вказано: «Після прийняття Конституції України 1996 р. Концепція судово-правової реформи 1992 р., відігравши важливу роль у становленні судової влади в Україні, практично втратила значення програмного документа, хоча окремі положення Концепції 1992 р. тривалий час залишались актуальними» [6].

Наступний етап судової реформи отримав назву малої судової реформи (2001–2003 рр.). Ця реформа виявилась недостатньо плідною, а за деякими системними параметрами взагалі не мала перспективи. Так, експерти Ради Європи констатували: «Представлена в Законі України «Про судоустрій» (2000 р.) система просто не зможе працювати». Численні спроби концептуального й нормативного вирішення проблеми підвищення легітимності суду, довіри суду не отримували офіційного визнання. Так, упродовж 2005–2006 рр. до парламенту вносились на розгляд чимало законопроектів. Деякі з них передбачали комплексне реформування судової системи, а деякі спрямовувались на вирішення однієї-двох проблем щодо судоустрою чи статусу судів. Однак більшості з них так і не судилося стати законами.

Наступний етап реформування судової влади ознаменувався затвердженням Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів [7] (далі – Концепція 1996 р.), метою якої було забезпечення становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою й судочинства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів та гарантує право особи на справедливий суд.

Завдання Концепції 1996 р., що поставали з її мети, були такими: створення цілеспрямованої, науково обгрунтованої методологічної основи розвитку правосуддя в Україні; визначення шляхів удосконалення законодавства в цій сфері; забезпечення доступного й справедливого судочинства, прозорості в діяльності судів, оптимізації системи судів загальної юрисдикції; посилення гарантій незалежності суддів; підвищення фахового рівня суддівського корпусу; підвищення статусу суддів у суспільстві; істотне поліпшення умов професійної діяльності суддів; радикальне поліпшення стану виконання судових рішень; створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів вирішення спорів.

На основі Концепції 1996 р. Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права підготувала проект Закону України «Про судоустрій України» та проект Закону України «Про статус суддів». Ці документи, безперечно, вирішували низку важливих проблем, спрямовувались на підвищення дієвості суду, рівня суспільної довіри суду. Водночас багато принципових положень Концепції 1996 р. викликали сумніви чи критичне до них ставлення саме з позицій концептуально встановлених цілей і завдань реформування судової системи.

Зокрема, у цих положеннях фактично відтворювалась чотирирівнева система судів із повторною касацією та безліччю судових установ із «власним» правосуддям, що викликало заперечення саме з позицій доступності, зрозумілості, довіри до судів. Характерними для правосуддя були порушення строків розгляду судових справ, низька якість судових рішень, високий рівень корупції серед суддів. Причинами цього можна назвати, зокрема, недосконалість процесуального законодавства, системи добору суддів і процедури притягнення суддів до відповідальності, неналежні умови їх професійної діяльності.

Усе це свідчило про необхідність якнайшвидшого проведення комплексних і системних реформ у сфері правосуддя з метою забезпечення реалізації конституційного права громадян на судовий захист з урахуванням міжнародних демократичних стандартів. Таким чином, до 2010 р. законодавство про судоустрій і статус суддів не відповідало стану суспільних відносин та потребувало докорінних змін.

Тому важливе значення мав Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який було прийнято в липні 2010 р. [8] Цей закон передбачив створення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який нарівні з Вищим адміністратив-

ним судом України та Вищим господарським судом України функціонує як суд касаційної інстанції. Змінювались повноваження Верховного Суду України, було забезпечено єдиний підхід до розгляду справ у касаційному порядку вищим спеціалізованим судом, усувалась можливість подвійної касації, ліквідовано військові суди, змінено процедуру призначення судді на посаду вперше. Крім того, унаслідок прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було внесено зміни до процесуальних кодексів.

Проте необхідність удосконалення судової влади залишається. При цьому варто наголосити, що подальші перетворення у сфері організації судової влади безпосередньо пов'язані з необхідністю внесення відповідних змін до Конституції України. Таке твердження міститься у висновку Венеціанської комісії: «Сучасні конституційні норми являють собою перешкоду для незалежної судової системи, що відповідає європейським стандартам. Комісія рекомендує не обмежувати судову реформу рівнем законодавства, а провести глибоку конституційну реформу з метою закладення міцних фундаментів судової влади й ефективної судової системи цілком згідно з європейськими стандартами» [9]. Час показав, що багато положень Основного Закону України потребують переосмислення з метою вдосконалення конституційних засад для продовження судово-правової реформи в контексті забезпечення ефективного функціонування судової влади.

Зокрема, у липні 2013 р. на розгляд Верховної Ради України було внесено проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» (реєстраційний № 2522а) [10].

Конституційним Судом України 19 вересня 2013 р. надано висновок № 2-в/2013, згідно з яким зазначений законопроект визнано таким, що відповідає вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України [11]. 10 жовтня 2013 р. цей законопроект було попередньо схвалено Верховною Радою України.

Позицію Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо запропонованих змін до Конституції України висловлено у Висновку від 15 червня 2013 р. № 722/2013 (CDL(2013)014) щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» (у тому числі пояснювальної записки та порівняльної таблиці) [9].

Серед основних новел, запропонованих цим законопроектом, варто назвати такі: утворення, реорганізація й ліквідація судів, а також визначення їх мережі мають здійснюватись за законами, а не указами Президента України; Верховний Суд України наділяється правом забезпечувати однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції; скасовується п'ятирічний термін призначення на посаду судді вперше; відбувається зміна складу й порядку формування Вищої ради юстиції, а також її повноважень; змінюється порядок зняття суддівської недоторканності тощо.

Сучасний етап реформування судової системи починається з конституційних перетворень, обумовлених важливими подіями соціально-політичного характеру й зумовлених Револуцією гідності в Україні.

У світлі цих подій та в контексті повного перезавантаження публічної влади й докорінних змін у системі правосуддя основною метою судової реформи стало відновлення довіри до судової влади. Адже ступінь народної довіри до судової системи в Україні є вкрай низьким. Так, тимчасовим організаційно-правовим заходом щодо вирішення цієї проблеми став прийнятий Закон України «Про відновлення довіри до судової влади» від 8 квітня 2014 р. [12].

Висновки. Отже, подальше реформування судової влади має спрямовуватись саме на забезпечення відновлення довіри до неї, насамперед через наближення української системи правосуддя до європейських стандартів у контексті євроінтеграції України. Так, у ст. 14 «Верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [13] (ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [14]) визначено: «Співробітництво буде спрямовано, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування

її незалежності й неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватись на основі принципу поваги до прав людини й основоположних свобод» [13]. Отже, однією з найважливіших умов євроінтеграційних процесів в Україні є реформування судової системи з метою зміцнення судової влади.

Тому важливе значення має проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 р. № 3524 [15]. Наголосимо, що цей законопроект привертає пильну увагу та має дуже важливе значення щодо реформування судової влади в Україні. Вважаємо, що саме тому він зазнав неодноразового доопрацювання й подвійного конституційного ревізування.

Щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Конституційним Судом України надано два висновки. Першим є Висновок у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності Законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 р. № 1-в/2016, яким визнано, що аналізований законопроект відповідає вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України [16].

Вдруге Верховна Рада України звернулась до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності доопрацьованого Законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) у редакції від 26 січня 2016 р. № 3524 вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України. Відповідно до Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності доопрацьованого Законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України від 30 січня 2016 р. № 2-в/2016 доопрацьований законопроект також визнано таким, що відповідає вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України [17].

Аналіз проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» дає можливість зробити висновок, що метою запропонованих змін є вдосконалення конституційних основ правосуддя для забезпечення кожному громадянину права на справедливий судовий розгляд його справи незалежним і неупередженим судом у визначені терміни на основі принципу верховенства права. Зокрема, законопроект передбачає деполітизацію судової влади, підвищення вимог і професійних стандартів для суддівського корпусу, обмеження імунітету суддів до функціонального, оптимізацію системи судоустрою тощо. Вважаємо, що ці зміни безумовно сприятимуть реалізації подальшої судової реформи відповідно до європейських стандартів, а також відновленню довіри громадян до судової влади. Однак робити висновки щодо ефективності й результативності цих змін завчасно, адже внесення змін до Конституції України є важливим, проте першим кроком на шляху вдосконалення судової влади. Ці положення мають пройти перевірку на їх результативність, за наслідками якої виникне потреба в подальших наукових і законотворчих напрацюваннях із метою ефективізації судової влади в Україні.

Список використаних джерел:

1. Судова влада та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії : Висновок Консультативної ради європейських суддів від 16 жовтня 2015 р. № 18(2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobitnistvo/perelik-dokumentiv-radi-evropi-u-sferi-sudochinstva/>.
2. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 426.
3. Бринцев В.Д. Судебная власть. Правосудие: пути реформирования в Украине / В.Д. Бринцев. – Х. : Ксилон, 1998. – 186 с.
4. Юзікова Н.С. Судові та правоохоронні органи України / Н.С. Юзікова. – 4-е вид. перероб. і доп. – К. : Істина, 2006. – 320 с.
5. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 426.

6. Про концептуальні засади подальшого здійснення судової реформи в Україні : Заява VIII позачергового з'їзду суддів України від 7 грудня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/969076/25546756787567/>.

7. Про затвердження Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–45. – Ст. 529.

9. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/19618>.

10. Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів : проект Закону України від 4 липня 2013 р. № 2522а [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/ru/news/Novosty/Soobshchenyua/96871.html>.

11. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України від 19 вересня 2013 р. № 2-в/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.

12. Про відновлення довіри до судової влади : Закон України від 8 квітня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 870.

13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.

15. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : проект Закону України від 25 листопада 2015 р. № 3524 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.

16. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 р. № 1-в/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.

17. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України від 30 січня 2016 р. № 2-в/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.

